

Pozycja prawna użytkownika w umowie o kartę płatniczą

Adam Olszewski

aplikant aplikacji ogólnej

Wprowadzenie

W wielu regulaminach dotyczących kart płatniczych oferowanych przez banki klientom korporacyjnym, chociaż takie ograniczenie nie wynika z Ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (dalej: „u.e.i.p.”, Dz. U. z 2002 r., Nr 169, poz. 1385, ze zmianami), można znaleźć postanowienia dotyczące użytkownika karty płatniczej. Rola tego podmiotu jest niezwykle istotna z punktu widzenia przedsiębiorcy. Użytkownik karty płatniczej może być jednocześnie pełnomocnikiem upoważnionym do zawarcia umowy z innym podmiotem. Zapewnienie takiemu pełnomocnikowi bezpośredniego dostępu do środków pieniężnych, którymi dysponuje moco dawca, w znacznej mierze usprawnia obrót gospodarczy. W poniższym artykule została dokonana analiza pojęcia użytkownika karty płatniczej oraz jego stosunku względem posiadacza oraz wydawcy karty płatniczej.

1. Pojęcie użytkownika karty płatniczej

Zgodnie z art. 2 pkt 12 u.e.i.p., użytkownikiem karty płatniczej jest osoba fizyczna upoważniona przez posiadacza do dokonywania w imieniu i na rzecz posiadacza operacji określonych w umowie, której dane identyfikacyjne są umieszczone na karcie płatniczej. Powyższa definicja, mimo wskazywania na pewne cechy, którymi musi charakteryzować się użytkownik karty płatniczej, budzi jednak szereg wątpliwości.

Użytkownikiem karty płatniczej nie może być ani osoba prawna, ani podmiot, o którym mowa w art. 33¹ §1 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (dalej: „Kc”, Dz. U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93, ze zmianami). Może nim być jedynie osoba fizyczna. Rodzi to oczywiście pytanie o zakres zdolności do czynności prawnych, który jest konieczny, aby dana osoba fizyczna mogła stać się użytkownikiem karty płatniczej. Rozstrzygnięcie tego zagadnienia nie jest wcale oczywiste¹.

¹ Jest ono uzależnione od przyjętej koncepcji konstrukcji prawnej, na podstawie której działa użytkownik. Patrz niżej.

Użytkownik karty płatniczej „dokonuje (...) operacji określonych w umowie”. Pod pojęciem „operacji” należy rozumieć, w myśl art. 2 pkt 9 u.e.i.p., wypłatę gotówki, wydanie polecenia przelewu lub polecenia zapłaty albo dokonanie zapłaty przy użyciu elektronicznego instrumentu płatniczego². Umową, o której mowa w art. 2 pkt 12 u.e.i.p., jest umowa o kartę płatniczą, która należy do kategorii umów o elektroniczny instrument płatniczy. Wskazuje na to treść art. 20. 2 u.e.i.p., który dopuszcza postanowienie umowne, mówiące, że karta płatnicza będzie używana przez użytkownika. Nie budzi wątpliwości, iż w umowie o kartę płatniczą można zastrzec dopuszczalność dokonywania przez posiadacza tylko niektórych operacji, spośród wymienionych w art. 2 pkt 9 u.e.i.p. Do takich wniosków skłania nie tylko art. 3.2 pkt 3 u.e.i.p., ale przede wszystkim treść definicji pojęcia karty płatniczej³. Skoro takie zastrzeżenie umowne jest *expressis verbis* dopuszczalne w stosunku do posiadacza karty płatniczej, to nie wydają się istnieć przeszkody, aby nie mogło ono znaleźć zastosowania w stosunku do użytkownika. Trzeba również zwrócić uwagę na fakt, iż ustawodawca aż w dwóch przepisach wskazał na możliwość ograniczenia zakresu operacji dokonywanych przez użytkownika. Po pierwsze, nakazał określić operacje, które mają być dokonywane przez użytkownika w umowie o kartę płatniczą (art. 2 pkt 12 u.e.i.p.). Po drugie, w tejże umowie konieczne jest oznaczenie sposobu korzystania z danej karty płatniczej (art. 20.2 u.e.i.p.)⁴. Co więcej, wydaje się dopuszczalną sytuacją, w której zakres rodzaju operacji, których mógłby dokonać użytkownik, byłby węższy od zakresu operacji, do dokonania których uprawniony byłby posiadacz karty płatniczej. Dopuszczalne jest również dokonanie zastrzeżenia kwotowego odnoszącego się do poszczególnych operacji⁵. Taki wniosek potwierdza treść art. 3.2 pkt 5 u.e.i.p.⁶ Przemawia za nim również praktyka stosowana przez wydawców kart płatniczych⁷.

Dane identyfikacyjne użytkownika karty płatniczej muszą znajdować się na samej karcie płatniczej. Ten wymóg wynika nie tylko z samej definicji użytkownika, ale także z art. 20.1 u.e.i.p., który stanowi, iż karta płatnicza może być używana wyłącznie przez osobę, której dane identyfikacyjne zostały umieszczone na karcie płatniczej. Także definicja karty płatniczej nakazuje przyjąć rzeczony wniosek⁸. Z zamieszczeniem danych użytkownika na karcie płatniczej związane są odpowiednio uprawnienie akceptanta do żądania od użytkownika, w razie powzięcia uzasadnionych wątpliwości co do jego tożsamości, okazania dokumentu stwierdzającego tożsamość (art. 10.1 u.e.i.p.) oraz skorelowany z tym uprawnieniem obowiązek użytkownika okazania dokumentu stwierdzającego tożsamość na żądanie akceptanta (art. 26 u.e.i.p.). Ze względu na całokształt regulacji zawartej zarówno

² Do kategorii prawnej elektronicznych instrumentów płatniczych należy także karta płatnicza (art. 2 pkt 4 u.e.i.p.). Trzeba mieć na uwadze, iż zawarte w u.e.i.p. pojęcie operacji odnosi się do wszystkich elektronicznych instrumentów płatniczych. Przy pomocy karty płatniczej można w praktyce wypłacić gotówkę oraz dokonać zapłaty.

³ Należy cały czas pamiętać o tym, że umowa o kartę płatniczą należy do kategorii umów o elektroniczny instrument płatniczy. Zgodnie z art. 4.1 pkt 4 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (dalej: „pr. bank.”, Dz. U. z 1997 r., Nr 140, poz. 939, ze zmianami), za kartę płatniczą uważa się kartę identyfikującą wydawcę i upoważnionego posiadacza, uprawniającą do wypłaty gotówki lub dokonywania zapłaty, a w przypadku karty wydanej przez bank lub instytucję ustawowo upoważnioną do udzielania kredytu - także do dokonywania wypłaty gotówki lub zapłaty z wykorzystaniem kredytu. W poprzednim stanie prawnym, zamiast zwrotu „gotówki lub dokonywania zapłaty”, funkcjonował zwrot „gotówki i dokonywania zapłaty” (art. 74 pkt 1 u.e.i.p.), który powodował wątpliwości co do charakteru prawnego tzw. kart bankomatowych. J. Pisuliński, *Kilka uwag o ustawie o elektronicznych instrumentach płatniczych*, Prawo Bankowe, 2003, nr 1, s. 49.

⁴ Warto jednak zauważyć, iż zwrot „sposób korzystania” może być także interpretowany jako wskazanie procedury, której należy dochować, korzystając z danej karty płatniczej. (Tak A. Adamek, A. Frań, *Komentarz do ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych*, LEX/el 2003, s. 25). Jest to jednak wykładnia, która prowadzi do absurdalnych wniosków. Oznaczałaby ona, że procedura korzystania z karty płatniczej powinna być zawarta w umowie o kartę płatniczą tylko w razie występowania użytkownika.

⁵ W celu zilustrowania powyższego zagadnienia można zarysować hipotetyczną sytuację, gdy użytkownik byłby upoważniony (zachowując terminologię zastosowaną przez ustawodawcę) tylko do dokonywania wypłat gotówki, a i to jedynie w określonej wysokości.

⁶ Przepis ten sugeruje także możliwość wprowadzenia ograniczeń innego rodzaju. Jednak wszelkie ograniczenia muszą wynikać z treści zawartej umowy.

⁷ Takie ograniczenia wprowadził m.in. Bank PeKaO S.A. dla debetowych korporacyjnych kart płatniczych. www.pekao.com.pl – data przeglądania 2.07.2009.

⁸ Zwrot „upoważniony posiadacz” powinien być interpretowany jako obejmujący zarówno posiadacza, jak i użytkownika karty płatniczej.

w pr.bank., jak też w u.e.i.p., należy przyjąć, iż posiadaczem, względnie użytkownikiem, danej karty płatniczej może być tylko jedna osoba⁹.

Definicja kodu identyfikacyjnego znajdująca się w art. 2. pkt 8 u.e.i.p. odnosi się jedynie do osoby posiadacza karty płatniczej¹⁰. Tymczasem kartą płatniczą nie może posługiwać się nikt inny, iż osoba, której dane identyfikacyjne znajdują się na samej karcie (art.20.1 u.e.i.p.). Skoro, zgodnie z treścią art. 20.2 u.e.i.p., karta płatnicza może być używana również przez użytkownika, to należy przyjąć, iż art. 2 pkt 8 u.e.i.p. znajdzie odpowiednie zastosowanie także w stosunku do tego ostatniego podmiotu¹¹. Potwierdzeniem tej tezy jest praktyka, w której można spotkać regulacje pozwalające użytkownikowi karty płatniczej na zmianę numeru identyfikacyjnego¹².

Zgodnie z art. 14 Ustawy z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny (dalej: „u.o.n.p.k.”, Dz. U. z 2000 r., Nr 22, poz. 271, ze zmianami) konsument może żądać unieważnienia, na koszt przedsiębiorcy, zapłaty dokonanej kartą płatniczą w razie niewłaściwego wykorzystania tej karty w wykonaniu umowy zawartej na odległość. Jednocześnie powyższy przepis nie ma wpływu na obowiązek naprawienia przez przedsiębiorcę szkody poniesionej przez konsumenta. Nie można wykluczyć sytuacji, w której użytkownik byłby jednocześnie konsumentem w rozumieniu art. 22¹ Kc. Z tego względu należy uznać, iż uprawnienie określone w art. 14 u.o.n.p.k. może przysługiwać także użytkownikowi karty płatniczej¹³.

2. Karta płatnicza jako rzecz

Karta płatnicza nie tylko należy do specyficznej kategorii prawnej elektronicznych instrumentów płatniczych, ale jest także rzeczą w rozumieniu art. 45 Kc¹⁴. Świadczy o tym m.in. art. 17 u.e.i.p., który stanowi, iż właścicielem karty płatniczej jest jej wydawca. Mimo zmian w stanie prawnym zachował swoją aktualność pogląd, iż podstawą prawną dla władania kartą płatniczą przez posiadacza karty płatniczej (w rozumieniu art. 2 pkt 11 u.e.i.p.) stanowi umowa najmu zawarta przez niego z jej wydawcą¹⁵. Stąd też posiadacz karty płatniczej jest, w znaczeniu prawno-rzeczowym, posiadaczem zależnym (art. 336 Kc) w stosunku do jej wydawcy. Próba określenia kim, z prawno-rzeczowego punktu widzenia, jest użytkownik karty płatniczej, przysparza pewnych problemów interpretacyjnych. Pozornie pewnie znaczenia ma art. 337 Kc, w myśl którego posiadacz samoistny nie traci posiadania przez to, że oddaje drugiemu rzecz w posiadanie zależne. Wydawałoby się zatem zasadnym, stosując art. 337 Kc odpowiednio do posiadacza karty płatniczej jako do jej posiadacza zależnego, przyznanie przymiotu posiadacza zależnego względem jej posiadacza użytkownikowi karty płatniczej¹⁶. Jednak jest to błędne rozumowanie. To nie posiadacz karty płatniczej oddaje ją w posiadanie użytkownikowi, ale czyni to wydawca na podstawie umowy zawartej z posiadaczem karty płatniczej¹⁷. Z tego względu należy przyjąć, iż użytkownik karty płatniczej jest jej posiadaczem za-

⁹ Wydawcy kart płatniczych określają niekiedy, iż dla jednego użytkownika może być wydana tylko jedna karta płatnicza określonego rodzaju. www.pkobp.pl – data przeglądania 2.07.2009.

¹⁰ Art. 2 pkt 8 u.e.i.p. definiuje kod identyfikacyjny jako poufny numer, hasło lub inne oznaczenie posiadacza, które łącznie z danymi zawartymi na elektronicznym instrumencie płatniczym służą do elektronicznej identyfikacji posiadacza.

¹¹ W opracowanych przez banki regulaminach można spotkać definicje kodu PIN (czyli kodu identyfikacyjnego), które są rozszerzone także na osobę użytkownika karty płatniczej. Bank PeKao S.A., *Karty płatnicze do EUROKONTA BUSINESS VISA Sonata oraz Mastercard Preludium Banku Polska Kasa Opieki S.A. REGULAMIN*, §1.1 pkt 6, regulamin dostępny w oddziałach Banku PeKao S.A.

¹² Tak jest w przypadku karty Millennium VISA Executive Electron. www.millenet.pl – data przeglądania 2.07.2009.

¹³ W obecnie przyjmowanej przez wydawców kart płatniczych praktyce, jest to sytuacja teoretyczna.

¹⁴ Kartami płatniczymi w rozumieniu pr.bank. nie są tzw. wirtualne karty płatnicze.

¹⁵ M. Smaga, *Karty płatnicze*, Kraków 1998, s. 56-57.

¹⁶ „(...) można, wydaje się, stwierdzić, że art. 337 Kc daje podstawę do twierdzenia, że posiadacz zależny, który oddaje rzecz w dalsze posiadanie zależne np. podnajem, poddzierżawę nie traci, podobnie jak posiadacz samoistny, posiadania zależnego.” J. Gołaczyński, *Rozdział I. Posiadanie*, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo rzeczowe. Tom 4*, (red.) E. Gniewek, Warszawa 2005, s. 6-7.

¹⁷ Stosowne regulacje są zawarte np. w *Regulaminie Karta Kredytowa MasterCard Business Silver/ MasterCard Business Gold Alior Bank S.A.*, art. 4.1, www.aliorbank.pl – data przeglądania 2.07.2009.

leżnym w stosunku do wydawcy¹⁸. Wobec powyższego wniosku nieodzownym jest wskazanie tytułu prawnego, na podstawie którego użytkownik może władać kartą płatniczą. Należy przyjąć, iż posiadacz karty płatniczej zawiera z wydawcą umowę najmu, której częścią jest umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej (art. 393 Kc)¹⁹.

3. Obowiązki użytkownika wynikające z u.e.i.p.

U.e.i.p. przewiduje szereg obowiązków obciążających użytkownika karty płatniczej²⁰.

Zgodnie z art. 3.4 u.e.i.p. do umowy o elektroniczny instrument płatniczy należy dołączyć wzór podpisu posiadacza lub użytkownika karty płatniczej, w przypadku gdy posługiwanie się takim instrumentem wymaga użycia podpisu posiadacza lub użytkownika karty płatniczej. Skoro złożenie stosownego podpisu jest warunkiem użycia karty płatniczej przez jej użytkownika, to niezbędnym jest także dołączenie wzoru danego podpisu do umowy o kartę płatniczą. Wydaje się więc, iż można z tego wywieść ciążący na użytkowniku obowiązek złożenia odpowiedniego wzoru podpisu. Jednakże jedyną sankcją w wypadku niedochowania tego obowiązku, będzie niemożność dokonywania operacji użyciu danej karty²¹.

Kluczowymi obowiązkami spoczywającymi na użytkowniku karty płatniczej są obowiązki związane z samą kartą płatniczą oraz z kodem identyfikacyjnym wskazane w art. 16.1 u.e.i.p. (art. 16.2 u.e.i.p.). Dwa pierwsze punkty ust. 1 art. 16 u.e.i.p. odnoszą się do sposobu przechowywania karty płatniczej oraz kodu identyfikującego. Zgodnie z art. 16.1 pkt 1 u.e.i.p., użytkownik obowiązany jest do przechowywania karty płatniczej i ochrony kodu identyfikacyjnego, z zachowaniem należytej staranności²². Konsekwencją tego przepisu jest jednocześnie brak obowiązku po stronie użytkownika do zniszczenia otrzymanej od wydawcy informacji zawierającej kod identyfikacyjny²³. W bardzo ubogim w sprawy dotyczące kart płatniczych polskim orzecznictwie można znaleźć opis stanu faktycznego, gdzie powód, zdaniem sądu, dochował należytej staranności w postępowaniu z kartą płatniczą i otrzymanym od wydawcy (w tym wypadku był to bank) kodem identyfikacyjnym²⁴. Art. 16.1 pkt 2 nakłada na użytkownika karty płatniczej obowiązek nieprzechowywania karty płatniczej razem z kodem identyfikacyjnym²⁵.

Ustawodawca w art. 16.1 pkt 3 u.e.i.p. zobowiązał użytkownika do niezwłocznego zgłoszenia wydawcy utraty lub zniszczenia karty płatniczej. Termin „niezwłocznie” należy rozumieć tutaj, jako „bez nieuzasadnionej zwłoki”, co z kolei wymaga za każdym razem badania konkretnego przypad-

¹⁸ Oceny tej nie zmienia fakt, iż wydawcy wysyłają kartę płatniczą oraz przesyłkę zawierającą kod identyfikacyjny na adres posiadacza. Dopiero posiadacz przekazuje powyższe przesyłki użytkownikowi (np. Bank PeKao S.A., *Karty płatnicze do EUROKONTA BUSINESS...*, § 8). Wydaje się, iż od momentu otrzymania karty płatniczej oraz kodu identyfikacyjnego od wydawcy do momentu przekazania ich użytkownikowi posiadacz karty płatniczej będzie dzierżycielem karty płatniczej w stosunku do jej użytkownika.

¹⁹ Jest to część szerszego problemu podstawy prawnej działania użytkownika karty płatniczej.

²⁰ Podkreślenia wymaga, iż dokonywanie operacji przy użyciu karty płatniczej nie jest obowiązkiem użytkownika wynikającym z u.e.i.p. Zobowiązanie do tak oznaczonego działania użytkownik może na siebie przyjąć w umowie łączącej go z posiadaczem karty płatniczej.

²¹ Regulamin Banku PeKaO S.A. *Karty płatnicze do EUROKONTA BUSINESS...* przewiduje w § 10.2, iż „Posiadacz ponosi odpowiedzialność za skutki wynikające z niepodpisania karty przez Użytkownika”.

²² Jako przykład braku zachowania należytej staranności przy przechowywaniu karty płatniczej i kodu identyfikacyjnego, w literaturze podawana jest hipotetyczna sytuacja zapisania kodu identyfikacyjnego nad biurkiem w pracy, tak że wszyscy pracownicy mogliby go zobaczyć. A. Adamek, A. Frań, op.cit, s. 23.

²³ J. Pisuliński *Odpowiedzialność posiadacza karty płatniczej za operacje dokonane przez osobę nieuprawnioną*, [w:] *Odpowiedzialność cywilna. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara*, (red.) M. Pyziak – Szaficka, Kraków 2004, s. 402. Uwagi autora dotyczące posiadacza zachowują swoją aktualność także względem użytkownika karty płatniczej.

²⁴ Powód „stwierdził, że po otrzymaniu karty zapamiętał PIN i zniszczył druk, na którym był zapisany PIN. Oświadczył też, że PIN-u nikomu nie ujawnił i nigdy nie udostępnił karty innym osobom. Kartę zawsze nosił przy sobie lub odkładał portfel wraz z kartą do szafy w sypialni albo kładł go na biurko w swoim pokoju. Klient (banku, a w tym wypadku powód, przyp. aut.) mieszka z żoną i trójką dzieci (dwie córki są pełnoletnie).” Zarówno sąd pierwszej, jak i drugiej instancji uznały, że powód dochował należytej staranności w postępowaniu z kartą płatniczą i kodem identyfikacyjnym (tu zwanym po prostu kodem PIN). Sygn. akt VIII Ca 277/02 oraz I C 1515/02, za: R. W. Kaszubski, *PIN – zagrożenie dla banków?*, Glosa, 2003, nr 4, s. 20-21.

²⁵ Niedopuszczalnym jest więc np. przechowywanie kodu identyfikacyjnego w jednym portfelu wraz z kartą płatniczą, a tym bardziej zapisanie kodu identyfikacyjnego na samej karcie płatniczej.

ku²⁶. Kluczowym problemem pojawiającym się na tle tego przepisu jest jednak ustalenie sposobu dokonania takiego zgłoszenia. Zgodnie z art. 22.1 zd. 1 u.e.i.p., wydawca karty płatniczej jest obowiązany przyjmować przez całą dobę zgłoszenia posiadaczy lub użytkowników kart płatniczych o utracie lub zniszczeniu karty płatniczej, dokonywane przy wykorzystaniu dostępnych środków komunikowania. Zwrot „dostępne środki komunikacji” oznacza środki komunikacji powszechnie dostępne dla użytkownika, które zostały wskazane przez wydawcę²⁷. Wydawca zobowiązany jest także do potwierdzenia przyjęcia zgłoszenia w sposób określony w umowie o kartę płatniczą (art. 22.2 u.e.i.p.). Koniecznym jest określenie dokładnego momentu, w którym zgłoszenie należy uznać za dokonane, a w konsekwencji osiągnięty zostanie jego cel w postaci uniemożliwienia przez wydawcę jej użycia. Trzeba przyjąć, iż zastrzeżenie karty płatniczej powinno nastąpić w momencie otrzymania przez wydawcę zawiadomienia od jej użytkownika²⁸. Wydaje się, iż w razie utraty lub zniszczenia karty płatniczej znajdującej się w posiadaniu użytkownika także posiadacz karty płatniczej mógłby dokonać stosownego zgłoszenia. Podstawowym argumentem przemawiającym za taką interpretacją, jest treść art. 28.2 zd. 2 u.e.i.p., zgodnie z którym ograniczenie odpowiedzialności posiadacza do kwoty stanowiącej równowartość 150 Euro za operacje dokonane przy użyciu utraconej karty płatniczej jest wyłączone również w przypadku dokonania tych operacji z winy użytkownika²⁹. Jako przykład zawinionego zachowania użytkownika ustawodawca podał niedochowanie reguł postępowania wskazanych w art. 16.1 u.e.i.p. Jeżeli fakt utraty karty płatniczej w wyniku działania użytkownika z winą umyślną lub rażącym niedbalstwem obciąża posiadacza, to za usprawiedliwione należy uznać przyznanie mu również środków pozwalających na ograniczenie jego odpowiedzialności względem wydawcy. Art. 28.4 u.e.i.p. stanowi, iż posiadacza obciążają również operacje dokonane po zgłoszeniu, jeżeli doszło do nich z winy jego lub użytkownika.

Ostatnim z obowiązków ciążących na użytkowniku a wymienionym w art. 16.1 pkt 4 u.e.i.p. jest nieudostępnianie karty płatniczej i kodu identyfikacyjnego osobom nieuprawnionym. Treść tego przepisu koresponduje z art. 20.1 u.e.i.p., który dopuszcza użycie karty płatniczej tylko przez osobę, której dane identyfikacyjne zostały umieszczone na samej karcie. Należy przyjąć, iż nie podlega zakwalifikowaniu jako udostępnienie karty płatniczej lub kodu identyfikacyjnego osobie trzeciej sytuacja, gdy użytkownik został do tego zmuszony w wyniku groźby bezprawnej lub te informacje uzyskano od niego w wyniku podstępu³⁰. Również udostępnienie karty akceptantowi w celu dokonania operacji nie może zostać zakwalifikowane jako działanie sprzeczne z treścią przepisu art. 16.1 pkt 4 u.e.i.p. Przede wszystkim użytkownik nie ma możliwości sprawowania nadzoru nad działaniami tych osób³¹. Ponadto interpretacja sprzeczna z tym wnioskiem spowodowałaby pewne utrudnienia w praktyce używania kart płatniczych, a w to miejsce nie przyniosłaby żadnych korzyści³².

W tym miejscu wypada jedynie przypomnieć o spoczywającym na użytkowniku obowiązku okazania, na żądanie akceptanta, dokumentu stwierdzającego tożsamość (art. 26. u.e.i.p.)³³.

²⁶ A. Adamek, A. Frań, op.cit, s. 23.

²⁷ Tamże. Do takich środków będą należały m.in. telefon (wydawcy umieszczają stosowy numer telefonu już na samej karcie płatniczej) lub strony internetowe (zastrzeżenia karty płatniczej można dokonać np. na stronie internetowej Związku Banków Polskich). Bank PeKaO S.A., Identyfikacyjna Karta Magnetyczna, do wglądu w zbiorach autora. www.zbp.pl – data przeglądu 15.11.2008.

²⁸ J. Pisuliński, *Odpowiedzialność posiadacza...*, s. 403.

²⁹ Doktryna przyjmuje, iż art. 28.2 zd.2 u.e.i.p. należy interpretować w ten sposób, że posiadacz ponosiłby odpowiedzialność określoną w tym przepisie, ale tylko wtedy, gdyby on sam lub użytkownik działali z winą umyślną lub rażącym niedbalstwem (tak: K. Korus, *Cywilnoprawna odpowiedzialność za nieuprawnione użycie elektronicznego instrumentu płatniczego*, praca niepublikowana, wersja elektroniczna, Kraków 2006, s. 57).

³⁰ J. Pisuliński, *Odpowiedzialność posiadacza...*, s. 398,399.

³¹ Tamże, s. 399,400.

³² Gdyby użytkownik nie mógł w żadnych okolicznościach udostępniać karty płatniczej akceptantowi, to za każdym razem oboje musiałby przesuwac kartę płatniczą przez czytnik terminalu POS. Terminale POS są najczęściej montowane przy kasach w punktach handlowo-usługowych akceptanta. W konsekwencji każdy użytkownik musiałby albo prosić o podanie mu całego terminala, a nie tylko tzw. PINpada, albo sam fizycznie wchodzić na miejsce np. sprzedawcy. Wprowadziłoby to tylko niepotrzebne komplikacje przy przeprowadzaniu procesu zapłaty. Jeśli bowiem akceptant zamierzałby dokonać np. tzw. *skimmingu*, to użytkownik i tak nie miałby możliwości zapobiegnięcia takiemu działaniu. Ponadto użytkownik nie traci kontaktu wzrokowego z kartą płatniczą.

³³ Patrz wyżej.

4. Podstawa uprawnienia użytkownika do posługiwania się kartą płatniczą

4.1 Model pełnomocnictwa

W doktrynie podniesiono wątpliwość co do konstrukcji prawnej, na której opiera się możliwość posługiwania się kartą płatniczą przez użytkownika. Pierwszą z nich jest instytucja prawna pełnomocnictwa, drugą natomiast umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej³⁴.

Definicja użytkownika karty płatniczej zawarta w u.e.i.p. sugeruje przyjęcie koncepcji użytkownika jako pełnomocnika jej posiadacza. Ustawodawca wyraźnie wskazał, iż użytkownik dokonuje operacji w imieniu i na rzecz posiadacza. Działanie w imieniu i na rzecz określonego podmiotu odpowiada odnoszącej się do przedstawicielstwa, a odzwierciedlonej w prawie polskim, teorii reprezentacji³⁵. Dokonywanie operacji stanowi upoważnienie użytkownika, tak więc użytkownik nie jest doń zobowiązany³⁶. Pewnym ograniczeniem w stosunku do osoby użytkownika byłby wymóg, aby był on osobą fizyczną³⁷. Udzielenie pełnomocnictwa użytkownikowi następowałoby poprzez złożenie oświadczenia woli przez posiadacza, które to oświadczenie stanowiłoby element treści umowy o kartę płatniczą. Aktualny, ale raczej w aspekcie teoretycznym, pozostawałby spór o sposób udzielenia pełnomocnictwa użytkownikowi³⁸. Oświadczenie woli posiadacza byłoby z pewnością złożone wydawcy, a to w umowie o kartę płatniczą. Wątpliwa byłaby konieczność złożenia przedmiotowego oświadczenia także użytkownikowi. Jednak warto zauważyć, iż w praktyce wydawca karty płatniczej, najpóźniej w momencie jej wydania użytkownikowi, informowałby użytkownika o złożonym przez posiadacza oświadczeniu woli.

Skoro umowa o kartę płatniczą powinna być zawarta w formie pisemnej (art. 3.1 zd.1 u.e.i.p.) i to ta właśnie umowa powinna zawierać oświadczenie woli umocowujące użytkownika, to udzielenie pełnomocnictwa użytkownikowi wymagałoby również formy pisemnej, ale jedynie *ad probationem*. Należałoby przyjąć, iż nie byłoby dopuszczalnym umocowanie użytkownika karty płatniczej poza umową o kartę płatniczą. Jest to związane z okolicznością, iż na podstawie art. 20.2 u.e.i.p. tylko umowa o kartę płatniczą może przewidywać, że dana karta będzie używana przez użytkownika, a więc osobę trzecią w stosunku do posiadacza i wydawcy. Stąd każda zmiana dotycząca osoby użytkownika, jak również zakresu umocowania, wymagałaby zmiany umowy o kartę płatniczą.

Ustanowienie użytkownika przez posiadacza byłoby udzieleniem pełnomocnictwa określonego rodzaju. Do wniosku takiego prowadzi fakt, iż byłoby to pełnomocnictwo jedynie do dokonywania operacji (a i ten zakres może być zawężony). Ponadto byłoby to pełnomocnictwo będące umocowaniem do działania tylko w stosunku do jednego podmiotu, a mianowicie do wydawcy karty płatniczej.

Zgodnie z treścią art. 100 Kc okoliczność, że pełnomocnik jest ograniczony w zdolności do czynności prawnych, nie ma wpływu na ważność czynności dokonanej przez niego w imieniu mocodawcy. Treść powyższego przepisu powoduje konieczność rozstrzygnięcia dwóch wątpliwości. Pierwszą z nich jest pytanie o to czy użytkownikiem mogłaby być osoba całkowicie pozbawiona zdolności do czynności prawnych. W tym wypadku, ze względu na brak zdolności do reprezentowania po stronie podmiotu, który miałby być użytkownikiem, należałoby udzielić odpowiedzi negatywnej³⁹. Dru-

³⁴ J. Pisuliński, *Odpowiedzialność stron umowy o elektroniczny instrument płatniczy*, Prawo Bankowe, 2004, nr 3, s. 37.

Autor opowiada się ostrożnie za przyjęciem, iż omawiane uprawnienie użytkownika wynika z regulacji zawartej w art. 393 Kc.

³⁵ M. Pazdan, *Rozdział X. Przedstawicielstwo*, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna. Tom 2*, (red.) Z. Radwański, Warszawa 2002, s. 456.

³⁶ Także to jest zgodne z doktrynalną konstrukcją pełnomocnictwa. Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2004, s. 321.

³⁷ Zgodnie z przepisami Kc pełnomocnikiem może być zarówno osoba fizyczna, jak też osoba prawna. M. Pazdan, op.cit, s. 489.

³⁸ S. Rudnicki, [w:] *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2004, s. 390. Ze względu na tematykę niniejszego tekstu, zasygnalizowano jedynie istniejące kontrowersje.

³⁹ W tym miejscu warto jedynie zasygnalizować spór co do tego, czy w razie całkowitej utraty zdolności do czynności prawnych pełnomocnictwo wygasa, czy też pełnomocnik jest jedynie pozbawiony zdolności do reprezentowania. M. Pazdan, op.cit, s. 490. Dla przedmiotowej tematyki spór ten nie ma jedynie znaczenia teoretycznego. W razie przyjęcia koncepcji wygaśnięcia pełnomocnictwa, aby użytkownik mógł np. dokonać zapłaty przy użyciu karty płatniczej, koniecznym byłoby zawarcie nowej umowy o kartę płatniczą.

ga wątpliwość dotyczy czynności prawnych, do których umocowany jest użytkownik. Upoważnienie do używania karty płatniczej odnosi się jedynie do dokonywania operacji. Nie byłoby jednak pełnomocnictwem do np. zawarcia umowy sprzedaży z akceptantem. W tym zakresie stanowisko prawne użytkownika karty płatniczej, będącej osobą ograniczoną w zdolności do czynności prawnych, opiera się na przepisach Księgi Pierwszej Tytułu II Działu I Kc. Powyższy wniosek ma pewne znaczenie praktyczne. Mogłoby się bowiem okazać, iż użytkownik mógłby dokonać zapłaty przy użyciu karty płatniczej, ale nie byłby zdolny do samodzielnego zawarcia umowy, w wykonaniu której powinien dokonać rzeczowej zapłaty⁴⁰.

Przedstawienie koncepcji pełnomocnictwa jako wyjaśniającej podstawę działania użytkownika karty płatniczej wymaga poruszenia kwestii ewentualnej dopuszczalności ustanowienia dla posiadacza przez użytkownika innych użytkowników, czyli tzw. pełnomocnictwa substytucyjnego (art. 106 Kc). Należałoby opowiedzieć się przeciwko takiej możliwości. Ustanowienie użytkownika jest możliwe jedynie w umowie o kartę płatniczą, której stronami są posiadacz i wydawca. W wykonaniu tej umowy wydawca wydaje posiadaczowi, ew. użytkownikowi, kartę płatniczą zawierającą dane identyfikacyjne danej osoby. Tak więc, aby użytkownik mógł ustanawiać dalszych użytkowników, musiałby, w imieniu posiadacza, dokonać zmiany umowy o kartę płatniczą z wydawcą. Jednak z faktu bycia użytkownikiem nie wynika umocowanie do innych czynności prawnych, niż operacje określone w umowie o kartę płatniczą⁴¹.

Kolejnym wartym bliższego przyjrzenia się problemem jest zagadnienie odwoływalności ewentualnego pełnomocnictwa udzielonego użytkownikowi. Zgodnie z art. 101 §1 Kc pełnomocnictwo może być w każdym czasie odwołane, chyba że mocodawca zrzekł się odwołania pełnomocnictwa z przyczyn uzasadnionych treścią stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa. Odwołanie pełnomocnictwa nie wymaga zachowania formy pisemnej, nawet w sytuacji gdy udzielenie pełnomocnictwa wymagało zachowania wymogów dotyczących formy czynności prawnych⁴². O odwołaniu pełnomocnictwa posiadacz powinien powiadomić te same osoby, którym złożył oświadczenie woli o udzieleniu pełnomocnictwa, czyli w tym wypadku wydawcę karty płatniczej. Z tych samych względów co przy udzieleniu pełnomocnictwa, nie miałyby praktycznego znaczenia, czy posiadacz poinformuje użytkownika.

Art. 101 §2 Kc stanowi, że umocowanie wygasa ze śmiercią mocodawcy lub pełnomocnika, chyba że w pełnomocnictwie inaczej zastrzeżono z przyczyn uzasadnionych treścią stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa. Trzeba jednak nadmienić, iż pewne znaczenie dla wygaśnięcia umocowania użytkownika karty płatniczej mógłby mieć art. 14.3 u.e.i.p., zgodnie z którego treścią umowę o kartę płatniczą, w której strony nie określa czasu jej obowiązywania, uważa się na zawartą na okres 2 lat. Zakładając, iż strony istotnie nie oznaczyły czasu obowiązywania umowy o kartę płatniczą, należałoby zadać pytanie o wygaśnięcie umocowania użytkownika w sytuacji gdy wygaśnie umowa o kartę płatniczą. Innymi słowy koniecznym jest rozważenie w jakim stopniu umocowanie użytkownika jest związane z umową o kartę płatniczą⁴³. Trzeba przy tym wyraźnie podkreślić, iż umowa ta nie jest stosunkiem prawnym będącym podstawą pełnomocnictwa. Wydaje się, iż wraz z wygaśnięciem, na podstawie art. 14.3 u.e.i.p., umowy o kartę płatniczą wygasłoby także pełnomocnictwo udzielone jej użytkownikowi, które, jak już zostało wcześniej wyjaśnione, może być udzielone tylko w tej umowie. Z chwilą wygaśnięcia umowy umocowanie użytkownika traciłoby całkowicie na znaczeniu, ponieważ nie mógłby on dokonywać operacji przy użyciu danej karty płatniczej⁴⁴. Po-

Gdyby jednak przyjąć, iż użytkownik odzyskuje zdolność do reprezentowania, a pełnomocnictwo nie wygasło, to mógłby on bez przeszkód dokonywać operacji w imieniu i na rzecz posiadacza.

⁴⁰ Jest to wniosek aktualny także w przypadku uznania, iż użytkownik jest osobą trzecią w rozumieniu art. 393 Kc.

⁴¹ Oczywiście nie wyklucza to możliwości udzielenia przez posiadacza użytkownikowi pełnomocnictwa do zawarcia lub zmiany umowy o kartę płatniczą.

⁴² S. Rudnicki, op.cit, s. 407.

⁴³ Pełnomocnictwo może być ograniczone terminem. M. Pazdan, op.cit, s. 519.

⁴⁴ Stanie się tak z chwilą wygaśnięcia umowy, ponieważ wydawca prawdopodobnie uniemożliwi dokonywanie operacji przy użyciu danej karty płatniczej. Tak szybkie działanie wydawcy jest możliwe ze względu m.in. na powszechność tzw. terminali POS.

nadto, skoro dopuszczalne udzielenie pełnomocnictwa z zastrzeżeniem terminu, to tym bardziej ograniczenie czasowe może wprowadzić ustawodawca.

4.2 Model umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej

Koncepcja oparcia stanowiska prawnego użytkownika karty płatniczej na konstrukcji prawnej pełnomocnictwa nie jest jednak jedyną, która zaistniała w doktrynie prawa prywatnego. Warto zwrócić uwagę także na instytucję prawną umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej jako wyjaśniającej relacje łączące użytkownika, posiadacza oraz wydawcę karty płatniczej.

Zgodnie z art. 393 §1 Kc, jeżeli w umowie zastrzeżono, że dłużnik spełni świadczenie na rzecz osoby trzeciej, osoba ta, w braku odmiennego postanowienia umowy, może żądać bezpośrednio od dłużnika spełnienia zastrzeżonego świadczenia. W badanym przypadku wierzycielem (zastrzegającym) byłby posiadacz karty płatniczej, którego łączyłby stosunek pokrycia z dłużnikiem (przyrzekającym) będącym wydawcą⁴⁵. Pozycja prawna osoby trzeciej należałaby do użytkownika. Między nim a wydawcą powstawałby stosunek waluty. Użytkownika i posiadacza łączyłby stosunek zapłaty⁴⁶. Istotnym jest podkreślenie, że umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej jest umową zawieraną między wierzycielem i dłużnikiem, zaś osoba trzecia nie musi wyrazić na nią zgody, a co więcej, nie musi ona nawet wiedzieć o jej zawarciu⁴⁷.

Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej nie jest samodzielnym kontraktem i zawsze występuje jako element innej umowy⁴⁸. W omawianym przypadku stawałaby się częścią umowy o kartę płatniczą. Niezmiernie istotnym z praktycznego punktu widzenia byłoby przyjęcie przez umowę o świadczenie na rzecz osoby trzeciej swojej właściwej postaci. Oznaczałoby to, iż użytkownik mógłby domagać się spełnienia świadczenia bezpośrednio od wydawcy⁴⁹. Na takie rozwiązanie wskazuje reguła interpretacyjna zawarta w art. 393 §1 Kc uzależniająca zawarcie niewłaściwej umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej od wyraźnego postanowienia stron. Ponadto niewłaściwa postać instytucji prawnej z art. 393 Kc podważałaby sens wykorzystania danej konstrukcji prawnej przy objaśnianiu stosunków prawnych łączących posiadacza, użytkownika oraz wydawcę, gdyż wówczas użytkownik nie mógłby żądać rozliczenia operacji bezpośrednio od wydawcy, a przez to byłby uzależniony od woli wydawcy spełnienia świadczenia do jego rąk. Powyższym tezom nie przeczy treść art. 2 pkt 12 u.e.i.p., gdyż upoważnienie, o którym tam mowa nie odnosi się do wydawcy, ale do użytkownika. Jest to o tyle istotne, iż umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej stanowi jedynie uprawnienie po stronie tejże osoby⁵⁰.

Gdyby przyjąć koncepcję opowiadającą się za zastosowaniem do postawionego problemu art. 393 Kc, niezmiernie istotnym jest wskazanie, kto mógłby być osobą trzecią, a więc użytkownikiem. W tym względzie poglądy doktryny odnoszące się do wykładni art. 393 Kc wymagają daleko idącej modyfikacji. Ze względu na powołaną wyżej definicję użytkownika zawartą w u.e.i.p., mogłaby być nim jedynie indywidualnie oznaczona osoba fizyczna. Konieczność umieszczenia na karcie płatniczej danych identyfikacyjnych użytkownika (art. 20.1 w zw. z art. 20.2 u.e.i.p) wyklucza możliwość zawarcia umowy o świadczenie na rzecz *nasciturusa*⁵¹. Ani u.e.i.p., ani art. 393 Kc nie zawierają żadnych

⁴⁵ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2005, s. 171.

⁴⁶ Dla dalszych rozważań koniecznym jest zastrzeżenie, iż przełożenia tego trójelementowego układu stosunków prawnych na konstrukcję prawną pełnomocnictwa nie należy dokonywać wprost. Podczas, gdy wykorzystując model pełnomocnictwa wydawca byłby osobą trzecią w stosunku do mocodawcy (posiadacza) i pełnomocnika (użytkownika), to przy odwołaniu się do instytucji prawnej z art. 393 Kc stawałby się on dłużnikiem, zaś użytkownik osobą trzecią. Stąd wspominając o osobie trzeciej należy za każdym razem czynić to w odniesieniu do konkretnej konstrukcji prawnej z Kc.

⁴⁷ M. Bednarek, *Rozdział IX. Umowy odnoszące się do osób trzecich. §50 Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej (art. 393 KC)*, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna. Tom 5*, (red.) E. Łętowska, Warszawa 2006, s. 886.

⁴⁸ Tamże, s. 868

⁴⁹ Tamże, s. 883.

⁵⁰ Tamże, s. 898. Nie wyklucza to oczywiście nałożenia na osobę trzecią obowiązków w zawartej z nią umowie lub przez ustawodawcę.

⁵¹ W modelowym przypadku umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej jest to dopuszczalne. W. Popiołek, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz do artykułów 450-1088. Tom II*, (red.) K. Pietrzykowski, Warszawa 2005, s. 946.

wymogów dotyczących zdolności do czynności prawnych użytkownika karty płatniczej lub też osoby trzeciej, na której rzecz ma być spełnione świadczenie. Oznacza to, że użytkownik mógłby być nawet całkowicie pozbawiony zdolności do czynności prawnych⁵². W tym miejscu warto powtórzyć poczynione już wyżej zastrzeżenie, iż należy odróżnić umowę zawieraną przez użytkownika z akceptantem, od stosunku prawnego łączącego użytkownika z wydawcą karty płatniczej. Uprawnienie użytkownika karty płatniczej do domagania się spełnienia świadczenia do jego rąk, ze względu na konieczność dokładnej identyfikacji użytkownika na karcie płatniczej, należy uznać za prawo ściśle związane z jego osobą (art. 922 §2 Kc). Z tego powodu nie podlegałoby ono dziedziczeniu⁵³.

Zgodnie z treścią art. 393 §1 Kc, przyrzekający ma spełnić świadczenie na rzecz osoby trzeciej. Świadczenie wydawcy obejmowałoby z pewnością wydanie karty płatniczej (art. 21.1 u.e.i.p.) oraz przyjmowanie zgłoszeń o utracie lub zniszczeniu karty płatniczej (art. 22.1 zd. 1 u.e.i.p.)⁵⁴. Głównym świadczeniem wydawcy względem posiadacza jest rozliczanie operacji. Art. 14.1 u.e.i.p. nie mówi na czym rzecz powinno nastąpić takie rozliczenie. Jednakże rozliczenie operacji następuje zawsze na rzecz posiadacza⁵⁵. Dlatego świadczenie wydawcy na rzecz użytkownika różni się od tego, które wydawca spełnia na rzecz posiadacza. Stąd konieczność wskazania na czym miałyby polegać główne świadczenie wydawcy względem użytkownika. Wydaje się, iż należałoby je określić generalnie jako rozliczanie operacji dokonywanych przez użytkownika, ale na rachunek posiadacza karty płatniczej⁵⁶. Każda z dokonanych przez użytkownika operacji powoduje bowiem zmianę w sferze interesów majątkowych posiadacza. Z taką interpretacją przemawiałaby także literalna wykładnia art. 2 pkt 12 u.e.i.p. Pozostawałoby jednak pytanie o to w czym imieniu działałby użytkownik. Art. 2 pkt 12 u.e.i.p. wydaje się wskazywać, iż użytkownik działa w imieniu posiadacza karty płatniczej. Tymczasem na karcie płatniczej znajdują się wyłącznie dane identyfikujące użytkownika. Uprawnienie akceptanta do żądania okazania dokumentu potwierdzającego tożsamość (art. 10.1 u.e.i.p.) odnosi się, oprócz posiadacza, także do użytkownika. Co więcej, w takim wypadku użytkownik nie musi wskazywać, iż działa w cudzym imieniu. Wystarczy, że potwierdzi własną tożsamość. Jeśli dane umieszczone na karcie zgadzają się z danymi zawartymi w przedstawionym dokumencie, to będzie on mógł dokonać operacji⁵⁷. Samo posłużenie się przez użytkownika daną kartą płatniczą nie wskazuje bezpośrednio na osobę posiadacza⁵⁸. Opowiadając się za przyjęciem konstrukcji prawnej umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej należałoby przyjąć, iż użytkownik działa we własnym imieniu. Byłoby

⁵² Miałoby to swoje uzasadnienie np. w sytuacji, gdyby rodzice ustanowili użytkownikiem karty płatniczej swoje dziecko, aby to mogło nabywać np. jedzenie w stołówce szkolnej. Ze względu na treść art. 14 §2 Kc byłoby to dopuszczalne. W tym zakresie byłaby to duża zaleta zastosowania art. 393 Kc w stosunku do konstrukcji prawnej pełnomocnictwa.

⁵³ Byłoby to odstępstwo od reguły możliwości dziedziczenia uprawnienia do domagania się od przyrzekającego spełnienia świadczenia przez spadkobierców osoby trzeciej. M. Bednarek, op.cit, s. 895.

⁵⁴ Nie wydaje się, iż w stosunku do użytkownika należałoby, nawet odpowiednio, stosować art. 23 u.e.i.p., nakazujący wydawcy informowanie posiadacza o sposobie oznaczenia akceptantów oraz bankomatów i innych miejsc, w których może on dokonywać operacji przy użyciu karty płatniczej. Ustanowienie użytkownika leży w interesie posiadacza karty płatniczej i to on powinien udzielić odpowiedniej informacji użytkownikowi.

⁵⁵ Obrazując powyższy wniosek można przedstawić hipotetyczną sytuację, gdy użytkownik posługiwałby się tzw. debetową kartą płatniczą. Wówczas zarówno wypłata gotówki z bankomatu, jak również dokonanie zapłaty w sklepie przy użyciu tejże karty spowodują zmniejszenie się wierzytelności posiadacza wobec banku - wydawcy karty płatniczej (jeśli oczywiście ten ostatni był bankiem prowadzącym rachunek bankowy posiadacza powiązany z daną kartą płatniczą).

⁵⁶ Tak też J. Pisuliński, *Odpowiedzialność stron...*, s. 37.

⁵⁷ Za nietrafiony należy natomiast w tym zakresie uznać argument J. Pisulińskiego (*Odpowiedzialność stron...*, s. 37), który pisząc „(...) użytkownik może zawierać z akceptantem umowę we własnym imieniu, a nie tylko jako pełnomocnik posiadacza karty (...)” wydaje się nie odróżniać tu umowy zawieranej między akceptantem i użytkownikiem, od podstawy uprawnienia użytkownika do posługiwania się daną kartą płatniczą.

⁵⁸ Co nie zmienia faktu, iż wydawca uzyskuje informację kto jest posiadaczem danej karty płatniczej pośrednio. W ten sposób spełniony byłby warunek występowania konstrukcji prawnej pełnomocnictwa, jakim jest wskazanie przez przedstawiciela roli w jakiej występuje, nawet w sposób dorozumiany. M. Pazdan, op.cit, s. 491.

to szczególnie widoczne w przypadku wypłaty gotówki z bankomatu⁵⁹. Tym niemniej trzeba zaznaczyć, iż jest to interpretacja pozostająca kontrowersyjną⁶⁰.

Art. 393 §2 Kc stanowi, iż zastrzeżenie co do obowiązku świadczenia na rzecz osoby trzeciej nie może być odwołane ani zmienione, jeżeli osoba trzecia oświadczyła którejkolwiek ze stron, że chce z zastrzeżenia skorzystać⁶¹. Niezwykle istotnym jest rozstrzygnięcie zagadnień dotyczących podmiotu, który mógłby odwołać lub zmienić przedmiotowe zastrzeżenie do chwili złożenia oświadczenia przez użytkownika oraz sposobu i momentu ewentualnego oświadczenia użytkownika.

Pierwszy z przedstawionych problemów doczekał się w doktrynie prawa cywilnego dogłębnej analizy⁶². Wydaje się, iż uwzględniając interesy posiadacza, wydawcy i użytkownika należałoby przyjąć, że co do zasady tylko posiadacz może zmienić lub odwołać poczynione zastrzeżenie, a to w drodze jednostronnego oświadczenia woli złożonego wydawcy karty płatniczej. Z punktu widzenia wydawcy karty płatniczej nie czyni bowiem żadnej różnicy do czyich rąk, w jakiej wysokości oraz kiedy spełnia określone w umowie o kartę płatniczą świadczenie. Jest to zawsze świadczenie określone w pieniądzu, zaś sposób jego spełnienia jest oznaczony w umowie o kartę płatniczą. Z tego względu odwołanie lub zmiana zastrzeżenia nie miałyby wpływu na sytuację faktyczną i prawną wydawcy. Trzeba jednak zwrócić uwagę na fakt, iż wyjątkowo także wydawca mógłby dokonać zmiany świadczenia, które miałyby spełnić. Zgodnie z art. 19.1 u.e.i.p. w umowie o kartę płatniczą wydawca może zastrzec prawo do zmiany, bez zgody posiadacza, limitów i ograniczeń dotyczących kwot dokonywanych operacji, określonych w umowie, w przypadku nieterminowej spłaty należności przez posiadacza lub stwierdzenia zagrożenia ich terminowej spłaty. W przypadku dokonania przedmiotowych zmian wydawca jest obowiązany niezwłocznie poinformować o tym posiadacza (art. 19.2 u.e.i.p.). Trzeba przyjąć, iż ust. 1 art. 19 u.e.i.p. znalazłby odpowiednie zastosowanie także w stosunku do osoby użytkownika karty płatniczej sytuacji gdyby posiadacz nie dokonał terminowej spłaty należności.

Znaczenie art. 19 u.e.i.p. byłoby tym większe, iż znajdowałyby on swoje zastosowanie również w razie złożenia przez użytkownika oświadczenia o chęci skorzystania z poczynionego na jego rzecz zastrzeżenia⁶³. Rzeczne oświadczenie mogłoby być złożone zarówno posiadaczowi, jak również wydawcy karty płatniczej. Wydaje się, iż jego złożenie następowałoby w każdym razie *per facta concludentia* w sytuacji dokonania pierwszej operacji przy użyciu danej karty. Takie oświadczenie woli użytkownika byłoby skierowane oczywiście do wydawcy karty płatniczej.

Art. 393 §3 Kc stanowi, iż dłużnik może podnieść zarzuty z umowy także przeciwko osobie trzeciej. W omawianym przypadku oznaczałoby to, iż wydawca mógłby podnieść zarzuty z umowy o kartę płatniczą przeciwko użytkownikowi⁶⁴.

⁵⁹ Użytkownik podaje wówczas przypisany jemu indywidualnie kod identyfikacyjny, a nie posługuje się, jako pełnomocnik, kodem posiadacza (do czego z resztą nie byłby w żadnym razie uprawniony). Wypłata następuje dlatego, że to sam użytkownik tego zażądał. To co zrobi z wypłaconymi środkami pieniężnymi może zależeć tylko od niego, ale też od stosunku prawnego łączącego go z posiadaczem karty płatniczej. Nie ma to jednak znaczenia z punktu widzenia wydawcy. Ten ostatni wypłaca (świadomie zostają pominięte inne podmioty biorące w tym udział) gotówkę użytkownikowi. Opierając się na powyższym modelu można również tłumaczyć dokonywanie przez użytkownika pozostałych operacji wskazanych enumeratywnie w art. 2 pkt 9 u.e.i.p.

⁶⁰ Użytkownik ma dokonywać operacji „w imieniu (...) posiadacza” (art.2 pkt 12 u.e.i.p.). Przyjmując zaprezentowaną wyżej wykładnię należałoby założyć niewłaściwe posłużenie się przez ustawodawcę powyższym zwrotem.

⁶¹ Zmiana mogłaby polegać np. na ograniczeniu lub rozszerzeniu zakresu operacji, do których rozliczania zobowiązany byłby wydawca karty płatniczej.

⁶² M. Bednarek, op.cit, s. 888, 889.

⁶³ Odmienna interpretacja byłaby nie do pogodzenia z celem art. 19 u.e.i.p., którym jest ochrona interesów wydawcy. Uczynienie wyłomu dla użytkownika pozbawiłoby rzeczony przepis praktycznego znaczenia, gdyż pozwalałby on na jego faktyczne omińnięcie właśnie przy wykorzystaniu instytucji prawnej użytkownika karty płatniczej. Należy jednak podkreślić, iż art. 19.1 u.e.i.p. jest przepisem o charakterze dyspozytywnym, a przez to jego zastosowanie jest uzależnione od woli stron umowy o kartę płatniczą.

⁶⁴ Np. zarzut nieważności umowy o kartę płatniczą.

Wnioski

Umowa o kartę płatniczą, jeśli zawiera postanowienia dotyczące użytkownika, rysuje się jako skomplikowany układ kilku stosunków prawnych. Przede wszystkim jest to umowa o elektroniczny instrument płatniczy, a przez to podlega przepisom dotyczącym wszystkich elektronicznych instrumentów płatniczych zawartym w u.e.i.p.. W aspekcie prawnym – rzeczowym zawiera elementy umowy najmu ukształtowanej jako umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej. Określając relacje użytkownika i posiadacza można się odnieść do koncepcji pełnomocnictwa albo umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej. Wydaje się, iż należy przychylić się do wyjaśnienia pozycji prawnej użytkownika w drodze odwołania się do instytucji prawnej pełnomocnictwa. Przemawia za tym praktyka wykorzystywania instytucji użytkownika karty płatniczej. Ponadto pełnomocnictwo jako instytucja prawna w swojej istocie, a także ze względu na swoje funkcje, lepiej oddaje relacje łączące posiadacza z użytkownikiem. Także wykładnia literalna przepisów u.e.i.p. nakazuje spojrzenie na użytkownika jako *sui generis* pełnomocnika posiadacza.

Literatura

1. Adamek A., Frań A., Komentarz do ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych, LEX/el 2003.
2. Alior Bank S.A., Regulamin Karta Kredytowa MasterCard Business Silver/ MasterCard Business Gold Alior Bank S.A., www.aliorbank.pl – data przeglądania 2.07.2009.
3. Bank Millennium S.A., www.millenet.pl – data przeglądania 2.07.2009.
4. Bank PeKaO S.A., www.pekao.com.pl – data przeglądania 2.07.2009.
5. Bank PeKaO S.A., Karty płatnicze do EUROKONTA BUSINESS VISA Sonata oraz Mastercard Preludium Banku Polska Kasa Opieki S.A. REGULAMIN, regulamin dostępny w oddziałach Banku PeKaO S.A.
6. Bednarek M., Rozdział IX. Umowy odnoszące się do osób trzecich. §50 Umowa o świadczenie na rzecz osoby trzeciej (art. 393 KC), [w:] System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna. Tom 5, (red.) E. Łętowska, Warszawa 2006.
7. Gołaczyński J., Rozdział I. Posiadanie, [w:] System prawa prywatnego. Prawo rzeczowe. Tom 4, (red.) E. Gniewek, Warszawa 2005.
8. Kaszubski R. W., PIN – zagrożenie dla banków?, Glosa, 2003, nr 4.
9. Korus K., Cywilnoprawna odpowiedzialność za nieuprawnione użycie elektronicznego instrumentu płatniczego, praca niepublikowana, wersja elektroniczna, Kraków 2006.
10. Pazdan M., Rozdział X. Przedstawicielstwo, [w:] System prawa prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna. Tom 2, (red.) Z. Radwański, Warszawa 2002.
11. Pisuliński J., Kilka uwag o ustawie o elektronicznych instrumentach płatniczych, Prawo Bankowe, 2003, nr 1.
12. Pisuliński J., Odpowiedzialność posiadacza karty płatniczej za operacje dokonane przez osobę nieuprawnioną, [w:] Odpowiedzialność cywilna. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara, (red.) M. Pyziak – Szaficka, Kraków 2004.
13. Pisuliński J., Odpowiedzialność stron umowy o elektroniczny instrument płatniczy, Prawo Bankowe, 2004, nr 3.
14. PKO BP S.A., www.pkobp.pl – data przeglądania 2.07.2009.
15. Popiołek W., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz do artykułów 450-1088. Tom II, (red.) K. Pietrzykowski, Warszawa 2005.
16. Radwański Z., Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2004.
17. Radwański Z., Olejniczak A., Zobowiązania – część ogólna, Warszawa 2005.
18. Rudnicki S., [w:] Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna, S. Dmowski, S. Rudnicki, Warszawa 2004.
19. Smaga M., Karty płatnicze, Kraków 1998.